

MUHBA MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA

**MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA (MUHBA)**
Plaça del Rei, s/n.
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
museuhistoria@bcn.cat
barcelona.cat/museuhistoria

**Ajuntament
de Barcelona**

MUHBA MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA

14
quarhis

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
| BARŠALŪNA | BARCELONA |

quarhis

ÈPOCA II · ANY 2018 · N.14 · ISSN 1699-793X
232 PÀGINES · BARCELONA

Editor:
Museu d'Història de
Barcelona (MUHBA)
Institut de Cultura
Ajuntament de Barcelona

Director MUHBA:
Joan Roca i Albert

Direcció Quarhis:
Julia Beltrán de Heredia

Secretària de redacció:
Vanessa Triay

Consell de redacció:
Xavier Aquilué (MAC)
Julia Beltrán de
Heredia (MUHBA)
Josep Guitart (UAB)
Josep M. Gurt (UB)
Magí Miret (GC)
Carme Miró (ICUB)
Miquel Molist (UAB)
Isabel Rodà (UAB)

Avaluadors externs:
Luis Caballero Zoreda
Carmen Fernández Ochoa
Sauro Gelichi
Jean Guyon
Simon Keay
Bernat Martí
Lucy Vallauri
Desiderio Vaquerizo
Giuliano Volpe

**Altres avaluadors
2012-2018:**
Carmen Aranegui Gascó
José Beltrán Fortes
Gian Pietro Brogiolo
Francesc Burjachs
Claudio Capelli
Carlo Ebanista
Albert Garcia Espuche
Enrico Giannichedda
Ignacio Grau

Carmen Guiral Pelegrín
Sonia Gutiérrez Lloret
Alberto León Muñoz
Josep M. Macias
Assumpció Malgosa
Pedro Mateos Cruz
Josep M. Nolla
Lauro Olmo Enciso
Josep M. Palet
Antonio Pizzo
Juan Antonio Quirós
Paolo Ramagli
Santiago Riera Mora
Queralt Solé
Jacques Thiriot
Josep Maria Vila

Control gràfic:
Emili Revilla

Disseny gràfic:
PFP
(Quim Pintó,
Montse Fabregat)

Realització:
Edicions Hipòtesi, SL

Impressió:
Índice Arts Gràfiques, SL

Imatges de la coberta:
Fons Antic-MUHBA

Imatges contracoberta:
Fons Antic-MUHBA

ISSN
1699-793X

Dipòsit legal
B-9715-2005

© dels textos els autors
© de l'edició

**Museu d'Història
de Barcelona**
Institut de Cultura,
Ajuntament de Barcelona
Plaça del Rei, s/n
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Fax: 93 315 09 57
www.museuhistoria.bcn.
cat/quarhis

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
| BARŠALŪNA | BARCELONA |

quarhis

ÈPOCA II·ANY 2018·NÚM.14·ISSN 1699-793X
232 PÀGINES · BARCELONA

**Ajuntament
de Barcelona**

9-11	L'ARQUEOLOGIA I EL MUSEU, UN VINCLE SÒLID I DURADOR JOAN ROCA I ALBERT
12-13	EDITORIAL JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO
EL MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA I L'ARQUEOLOGIA: 75 ANYS	
16-25	BARCELONA I ELS CENTRES ARQUEOLÒGICS DEL MUSEU D'HISTÒRIA: UNA APOSTA PER A LA INCORPORACIÓ DEL PATRIMONI ARQUEOLÒGIC A LA CIUTAT JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO
26-36	L'ARXIU ARQUEOLÒGIC DEL MUSEU D'HISTÒRIA, DES DELS SEUS ORÍGENS A L'ACTUALITAT LÍDIA FONT PAGÈS I EMILI REVILLA CUBERO
NOTES I ESTUDIS	
38-63	LA DARRERA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL POBLAT IBÈRIC DEL TURÓ DE LA ROVIRA DE BARCELONA DANIEL GINER IRANZO
64-76	EL ENIGMA DE <i>C. COELIUS</i> I LA PRIMERA MURALLA DE <i>BARCINO</i> ALESSANDRO RAVOTTO
78-94	ANÁLISIS DE LOS CONTEXTOS CERÁMICOS DE LA ANTIGÜEDAD TARDÍA DE LA BASÍLICA DELS SANTS MÀRTIRS JUST I PASTOR (BARCELONA) JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO I XAVIER AQUILUÉ ABADÍAS
96-121	EL TALLER DE PEDRALBES I ELS GRESOLS CERÀMICS DE LA PLAÇA DEL REI PER LA FOSA DE PLATA. EVIDÈNCIES CERÀMIQUES DE LA BARCELONA DEL SEGLE VIII: ARQUEOLOGIA I ARQUEOMETRIA JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO I JAUME BUXEDA I GARRIGÓS I MARISOL MADRID I FERNÁNDEZ I MARTA VALLS LLORENS
122-136	EL TREBALL DE LA SEDA A BARCELONA ENTRE ELS SEGLES XV I XVII. UNA APROXIMACIÓ DES DE L'ARQUEOLOGIA I LA DOCUMENTACIÓ ESCRITA IVANA STOJAK I MIKEL SOBERÓN RODRÍGUEZ
138-149	LA CERÀMICA “TIPUS DELFT” (HOLANDA) AL REIAL MONESTIR DE SANTA MARIA DE PEDRALBES JOSEP CRUELLES CASTELLET
150-165	LA FÀBRICA DE CERÀMICA ORNAMENTAL D'ANTONI TARRÉS, SEGLES XVIII-XIX JACINTO SÁNCHEZ GIL DE MONTES I JOSEP M GURT I ESPARRAGUERA
166-180	LA BATERIA ANTIAÈRIA I EL BARRAQUISME AL TURÓ DE LA ROVIRA DE BARCELONA. UN CAS D'ARQUEOLOGIA CONTEMPORÀNIA JORDI RAMOS RUIZ
NOTICIARI	
182	LA MURALLA DE <i>BARCINO</i>
183-184	LA BASÍLICA DELS SANTS MÀRTIRS JUST I PASTOR DE BARCELONA EN EL MARCO DE LA CIUDAD TARDOANTIGUA Y ALTOMEDIEVAL (SIGLOS V AL XIII) Y SU PRECEDENTE ROMANO (SIGLO I)
185-186	ANGULACIONES DEL FÉMUR PROXIMAL A LO LARGO DE LA HISTORIA
187-188	ARCHAEOLOGICAL AUTOMATIC INTERPRETATION AND DOCUMENTATION OF CERAMICS ARCHAIDE (693548). AVENÇOS DE LA SEGONA ANUALITAT
189-190	HOMENATGE AL DR. ALBERTO LÓPEZ MULLOR. ESTUDIS SOBRE CERÀMICA I ARQUEOLOGIA DE L'ARQUITECTURA
191-193	BIBLIOGRAFIA PUBLICADA SOBRE ARQUEOLOGIA DE BARCELONA
195-197	TEXTOS EN CATALÀ. SÍNTESI
199-206	TEXTOS EN CASTELLANO. SÍNTEISIS
207-215	ENGLISH TEXT. SUMMARY
217-225	TEXTES EN FRANÇAIS. RÉSUMÉ
227-232	NORMES DE PRESENTACIÓ D'ORIGINALS A QUARHIS

**EL MUSEO
D'HISTÒRIA DE
BARCELONA Y
L'ARQUEOLOGIA:
75 ANYS**

**EL MUSEO DE
HISTORIA DE
BARCELONA Y
LA ARQUEOLOGÍA:
75 AÑOS**

**THE CITY HISTORY
MUSEUM AND
ARCHEOLOGY:
75 YEARS**

**LE MUSÉE
D'HISTOIRE DE
BARCELONE ET
L'ARCHÉOLOGIE :
75 ANS**

A Barcelona, com a d'altres ciutats històriques, la ciutat antiga coincideix amb la ciutat actual: moltes ciutats dins d'una ciutat moderna i en constant evolució que, des de fa anys, busca com articular la ciutat del passat amb la del present, sense hipotecar la del futur.

Si ens remuntem un segle enrere, podem comprovar com les polítiques municipals de la nostra ciutat, en relació al patrimoni arqueològic, van ser del tot avançades per l'època. Arran de les obres de l'obertura de la Via Laietana iniciades l'any 1907, l'Ajuntament de Barcelona es va plantejar per primera vegada posar en marxa unes mesures de protecció del patrimoni, davant d'una operació urbanística important però que afectava diversos edificis històrics. Corria l'any 1931 quan, en el decurs de les obres que s'estaven fent per ubicar un palauet medieval, conegut com la Casa Padellàs, es van descobrir els primers vestigis de la ciutat romana¹. La importància d'aquesta troballa va comportar la decisió d'obrir la totalitat del solar per fer una excavació en extensió i ampliar la intervenció a la plaça del Rei (fig. 1). Els treballs arqueològics van ser interromputs per la Guerra Civil espanyola. Després de la guerra, l'Ajuntament va reprendre el projecte i va tenir lloc la primera operació per valoritzar la ciutat antiga, que va comportar la conservació i museïtzació de les primers restes arqueològiques conegudes de la ciutat romana. El jaciment de la plaça del Rei va passar a ser una de les sales del recent inaugurat Museu d'Història de la Ciutat, que obria les seves portes l'abril de 1943 i tenia la seva seu a la traslladada Casa Clariana-Padellàs.

Des deleshores, Barcelona compta amb una de les àrees arqueològiques urbanes més extenses de tota Europa. Una iniciativa puntera, totalment avançada i amb una visió de futur força notable, ja que fins relativament fa pocs anys no era gaire habitual conservar els jaciments arqueològics al mitjà urbà i molt menys fer-los visitables. De fet, el *boom* de la conservació i museïtzació de jaciments a Espanya esclata a la primera dècada del segle XXI.

A Barcelona, la dècada dels anys cinquanta del segle XX va ser molt intensa en relació a la valorització del patrimoni.

El 1954 es va descobrir una via funerària romana. El jaciment va ser igualment recuperat per a la ciutat i integrat en el nou projecte urbanístic de la plaça que va passar a anomenar-se plaça de la Vila de Madrid. Una vegada presa la decisió de conservar les restes arqueològiques *in situ*, “*en vez de llevar las tumbas al Museo como era la costumbre*”, els tècnics i els responsables municipals van obrir un debat sobre “*el método de presentación, dudando entre cubrirlas con un techo transitable, como se hizo en la plaza del Rey o dejarlas al descubierto bordeadas por aceras altas que permitieran su contemplación y decorarlas con discretos jardines*” (Duran i Sanpere 1963: 61). Un procés de nou avançat per aquesta època, que ens mostra com el tema de la museïtzació –des dels seus inicis– obria interrogants i generava debat.

No podem oblidar altres projectes urbanístics de la primera meitat del segle XX que van tenir l'arqueologia com a protagonista, com va ser el de recuperar la muralla romana, alliberant-la d'altres estructures i envoltant-la de jardins, “jardins arqueològics”, una visió romàntica de la ruïna molt pròpia de l'època. L'arqueòleg Josep de Calassanç Serra Rafols i l'arquitecte municipal Adolf Florensa van ser uns dels principals impulsors.

Totes aquestes operacions urbanístiques que s'havien desenvolupat amb la voluntat de valoritzar la ciutat antiga, van aconseguir donar un prestigi internacional a la política municipal de Barcelona.

Des de finals de la dècada dels noranta el Museu d'Història de Barcelona va desenvolupar una intensa tasca sobre processos de valorització i posada en valor del patrimoni arqueològic urbà, alhora que es va anant abordant una reflexió sobre els mateixos (Beltrán de Heredia, Nicolau, 2000; Beltrán de Heredia, 2005; Nicolau, 2005; Beltrán de Heredia, 2008, 2010a, 2010b; 2014a; Beltrán de Heredia, Rascón, Sánchez, 2013). El museu va formar part del projecte europeu APPEAR (*Accessibility Projects. Sustainable Preservation and Enhancement of Urban Subsoil Archaeological Remains*), que es va dur a terme entre els anys 2003-2005 i ens va donar l'ocasió de confrontar experiències i casos amb col·legues europeus.

*MUHBA jbeltran@bcn.cat

1. Les obres de l'avinguda de la Via Laietana van provocar la destrucció de diversos edificis patrimonials. La coneguda com a casa Clariana-Padellàs estava afectada per les obres i l'ajuntament va decidir desmuntar-la pedra a pedra i tornar-la a muntar a la plaça del Rei, en un indret on hi havia uns edificis en molt mal estat que es volien enderrocar. L'obertura de les trinxeres per fonamentar l'edifici medieval va permetre localitzar la ciutat romana.

Figura 1

Vista àrea de les excavacions de plaça del Rei. Any 1936.

[Fotografia: Fons Antic-MUHBA]

D'altra banda, el Museu d'Història de Barcelona i el Servicio de Arqueología de Alcalá de Henares van impulsar els congressos de museïtzació de jaciments arqueològics. El primer es va realitzar a Alcalá de Henares² l'any 2000. Van seguir els de Barcelona³, Zaragoza⁴, Santiago de Compostela⁵, Cartagena⁶ i Toledo⁷. Aquestes trobades bianuals van permetre presentar els projectes de museï-

zació que s'estaven fent per tota Espanya, i també debatre i compartir problemes comuns d'una disciplina nova que tot just començava a caminar.

El congrés va esdevenir un fòrum de debat entre els diferents agents (arqueòlegs, arquitectes, restauradors, museòlegs, gestors culturals i urbanistes) que intervenen en un projecte de valorització i va servir per avançar en la presentació d'aquest tipus de patrimoni al públic. Han passat 18 anys i la situació actual és molt diferent. No es cap novetat dir que Espanya és un dels països de la Unió Europea que més esforços i recursos ha invertit per recuperar, donar a conèixer i dinamitzar el patrimoni arqueològic. En molts aspectes som un referent a Europa.

Agustí Duran i Sanpere, fundador i primer director del Museu d'Història, responsable de les excavacions a la ciutat i principal actor i promotor de la política municipal de valorització de la ciutat antiga, ens va deixar un llegat patrimonial enorme, que hem procurat mantenir i ampliar.

Actualment, Barcelona compta amb un important patrimoni arqueològic. Una sèrie d'enclavaments arqueològics que, sota la tutela del Museu d'Història, es conserven i es visiten al subsòl de la ciutat actual, com el jaciment de plaça del Rei, la *domus* romana de Sant Honorat i les restes arqueològiques del mercat de Santa Caterina. Altres es troben a l'aire lliure i s'integren en places o jardins, com és el cas de la via funerària de la plaça de la Vila Madrid o de trams de l'aqüeducte romà o de la muralla del segle III dC. A l'interior de diversos edificis es conserven també monuments singulars, com el temple romà d'August, la *domus* d'Avinyó, altres trams de l'aqüeducte romà (interior de Ca l'Ardiaca i seu de l'Arxiu Històric de la Ciutat), torres i panys de la muralla romana, així com una de les portes d'entrada a *Barcino*, la Porta de Mar amb les termes portuàries.

L'any 2002, amb la decisió de l'Ajuntament i de la Generalitat de Catalunya de conservar les restes arqueològiques del Born, s'iniciava un llarg camí que va acabar el 2013 amb l'obertura de l'equipament al públic.

2. DDAA. 2000. *I Congreso Internacional de Musealización de Yacimientos. Ciudad, Arqueología y Desarrollo*. Alcalá de Henares (2000). Ayuntamiento de Alcalá de Henares. 301 pàgs.

3. DDAA. 2003. *II Congreso Internacional de Musealización de Yacimientos Arqueológicos. Nuevos conceptos y estrategias de gestión y comunicación*. Barcelona (2002). Ajuntament de Barcelona-Museu d'Història de Barcelona. 357 pàgs.

4. DDAA. 2005. *III Congreso Internacional de Musealización de Yacimientos Arqueológicos, De la excavación al público. Procesos de decisión y creación de nuevos recursos*. Zaragoza (2004). Ayuntamiento de Zaragoza. 382 pàgs.

5. DDAA. 2007. *IV Congreso Internacional de Musealización de Yacimientos Arqueológicos. El Impacto Social en el Territorio. Conservación y Presentación de Yacimientos en el Medio Rural*. Santiago de Compostela, (2006). Xunta de Galicia. 399 pàgs.

6. DDAA. 2010. *V Congreso Internacional de Musealización de Yacimientos Arqueológicos. Arqueología, discurso histórico y trayectorias locales*. Cartagena (2008). Ayuntamiento de Cartagena. 414 pàgs.

7. DDAA. 2013. *VI Congreso Internacional de Musealización de Yacimientos y Patrimonio, Arqueología, Patrimonio y Paisajes Históricos para el siglo XXI*. Toledo (2010). 565 pàgs.

L'operació Born, amb un debat cultural molt intens a la ciutat, ha estat la gran operació de la recuperació del patrimoni arqueològic del segle XXI. Un jaciment d'època moderna ("amb unes pedres que no són tan antigues"), entrava en el paradigma d'espais arqueològics museïtzats a Barcelona i contribuïa a la dinamització i millora del barri. Un bon exemple de com l'arqueologia pot ser un bon incentiu. Actualment, l'equipament del Born s'ha convertit en un Centre Cultural de primer ordre a Europa. El Museu d'Història ofereix al públic una xarxa de Centres Patrimonials que es presenten a partir de diferents opcions museístiques i amb discursos històrics complementaris; un concepte de "museu descentralitzat" o la "ciutat com a museu", que va néixer a la Barcelona de finals de la dècada dels anys noranta del segle XX (Beltrán de Heredia, Nicolau, 2000: 152; MUHBA, 2000; Roca i Albert, 2017). El jaciment de la plaça del Rei ofereix al visitant l'oportunitat de fer un autèntic passeig per la ciutat romana, entendre i contextualitzar la ciutat antiga i medieval. De l'epicentre de la plaça del Rei, el visitant interessat pot acostar-se al Temple d'August, on l'urbanisme i el poder polític i religiós es donen la mà, també a La Via Sepulcral romana de Vila de Madrid, que ofereix una visió del territori que envoltava la ciutat i del món funerari a *Barcino*; les *domus* d'Avinyó o de Sant Honorat permeten veure com vivien les elits *barcinonenses*, i la Porta de Mar i termes portuàries, ens porten a imaginar com era la façana marítima de la ciutat (fig 2). El museu dinamitza aquests espais a partir de rutes temàtiques, itineraris, tallers, visites d'autor, matinals, visites nocturnes, jocs i casals per als més petits, sense oblidar que una bona difusió ha de basar-se en una bona base científica⁸. D'altra banda, l'any 2003, un projecte de senyalística urbana va posar nom i cognom als diversos elements patrimonials d'època romana que, com a efecte de la política de recuperació i valorització de la muralla, a mitjans del segle XX, es localitzen en carrers, places i jardins, fonamentalment trams de la muralla romana amb

les seves torres i portes (Beltrán de Heredia, 2007). No podem oblidar que Barcelona és una ciutat que rep al cap de l'any una gran quantitat de visitants. El turista que circulava a peu per conèixer la ciutat es trobava al centre històric amb una sèrie d'elements patrimonials que romaniens anònims o totalment muts, per això va ser necessari posar en marxa un projecte d'aquestes característiques. El segle XIX va portar també la incorporació de l'arqueologia del conflicte amb el Centre del Refugi 307 (any 2003) i la bateria antiaèria del Turó de la Rovira (any 2011).

MUHBA. Plaça del Rei

L'enclavament arqueològic de més entitat correspon al situat sota la plaça del Rei, que dona nom al jaciment. Té una extensió de 4.000 m² i conserva part de les restes de la ciutat romana i visigoda. Aquest jaciment és el resultat de dècades de treball i de les aportacions de nombrosos investigadors: Agustí Duran i Sanpere, Josep de Calasanz Serra Rafols, Joan Maluquer de Motes, Pere de Palol, Ana Maria Adroer, Pau Verrie, Oriol Granados, Charles Bonnet i jo mateixa.

La seva conservació data de les primeres excavacions dels anys trenta del segle XX; intervencions arqueològiques a la dècada dels cinquanta i dels seixanta van permetre ampliar el jaciment. El projecte de museïtzació actual va ser inaugurat el 1998 i va suposar tota una renovació en la manera d'abordar aquest tipus de projectes a casa nostra. El projecte ha servit com a model, nombroses criptes arqueològiques a Espanya han reproduït el seu esquema: passarel·les de reixeta metàl·lica, de vegades substituïdes per vidre, parets perimetrals tractades amb pintura grisa o negra que ajuda a amagar les estructures modernes, il·luminació puntual i de contrastos, senyalística incorporada a la barana, etc. (Beltrán de Heredia, Nicolau, 2000, 2002; Beltrán de Heredia, 2001 i 2014b). El projecte, de l'arquitecte Josep Llinàs, va ser guardonat amb el premi Ciutat de Barcelona 1998.

8. De sempre ha estat una línia d'actuació del museu engegar projectes de recerca vinculats al patrimoni moble i immoble que tutela. Línies de recerca pròpies i projectes en col·laboració amb d'altres institucions s'han presentat a congressos i reunions científiques, i s'han donat a conèixer a través de publicacions diverses, els diàlegs del Centre de Recerca i Debat i la revista *Quarhis*, alhora que el museu organitzava jornades, seminaris temàtics, com per exemple, *Intervenir a la muralla romana de Barcelona* (2012) o *La recuperació de les pintures murals romanes de la domus del carrer Avinyó*, 15 (2014).

Figura 2
Localització dels centres del Museu d'Història pel territori urbà de Barcelona. [Gràfic: A. Manenti-MUHBA]

Figura 3
Nova presentació
museogràfica de la zona
corresponent a l'Aula
episcopal del subsòl
de la plaça del Rei.
[Fotografia: MUHBA]

Al jaciment es pot visitar una sèrie de tallers que s'agrupaven a l'angle nord de la ciutat (una *fullonica*, un *tinctoria*, un *cetaria* i una instal·lació vinícola). Podríem dir que estem davant d'un barri industrial-artesanal romà. Destaquen els edificis conservats del grup episcopal (palau del bisbe, baptisteri, aula de recepció, termes i església cruciforme), que van del segle IV al segle VI. Un sector del jaciment va ser totalment renovat l'any 2015 amb una nova presentació museogràfica. Les diverses àrees expositives permanents situades al llarg del recorregut, a on es poden veure prop de 400 objectes originals trobats a les excavacions de la ciutat, completen la visita i ajuden a entendre i contextualitzar el jaciment (fig. 3). Altres elements, com a tres vídeos en 3D, apropen al visitant a la realitat de les restes arqueològiques, una finestra al passat en un jaciment on s'ha mantingut com a criteri la no manipulació de les restes arqueològiques, evitant les restitucions directes *in situ*⁹.

MUHBA. Temple d'August

Part de les columnes del temple, dedicat al culte imperial i datat al segle I s'han conservat a l'interior d'un edifici, situat al carrer Paradís. La recuperació del temple romà data dels inicis del segle XX i es deu als arquitectes Lluís Domènech i Montaner i Josep Puig i Cadafalch. El primer va dirigir, entre 1903 i 1905, la restauració de les restes del temple; mentrestant Puig i Cadafalch va realitzar un estudi posant en valor els seus aspectes històrics i artístics. Però l'inici de la valorització del temple s'ha de remuntar a l'any 1835 i va arribar de la mà de l'arquitecte Antonio Celleres, que el va atribuir a Hèrcules, personatge considerat com el fundador de la ciutat.

D'aquest edifici monumental només es conserven quatre columnes de 9 m d'alçada amb uns fusts acanalats i capitells d'ordre corinti, l'arquitravament que els unia i part del pòdium, però en tots ells es pot copsar la grandiositat del temple que continua impressionant el visitant del segle XXI. Una

9. Plaça del Rei es va abordar com a "document" i com "arxiu de dades", fet que ens va permetre, de bon principi, obrir al públic i seguir treballant i investigant al jaciment. El jaciment ha continuat generant coneixement científic.

Figura 4
Temple d'August conservat a l'interior d'un edifici al carrer Paradís.
[Fotografia: MUHBA]

Figura 5
Centre de Interpretació i via funerària romana de la plaça de la vila de Madrid. [Fotografia: J. Liz-MUHBA]

exposició de context situa la seva recuperació en el temps i explica la seva funció com a edifici públic religiós (fig. 4).

MUHBA. Via Sepulcral Romana

L'any 2009 es va dur a terme la presentació de les restes arqueològiques de la via funerària que es localitzen a l'aire lliure a la cèntrica plaça de la Vila de Madrid. Un jaciment que va ser recuperat als anys cinquanta del segle XX i museïtzat a inicis de la dècada dels seixanta. Es tracta d'un tram de via funerària que conserva diversos monuments, sobretot *cupae* i que els estudis realitzats indiquen que es tracta d'un *collegium o collegia funeraticia*, un cas bastant excepcional arqueològicament.

L'existència d'un local annex al jaciment va permetre disposar d'un espai de presentació sobre el territori i el món funerari a la *Barcino* romana, exposició que integra les peces originals trobades a les excavacions. Tots dos espais, l'interior (el centre d'interpretació) i l'exterior

(el propi jaciment), s'han concebut d'una manera unitària. La integració formal ve donada pels materials i els sistemes constructius, com, per exemple, donar una solució de continuïtat a la via a l'interior del centre o alinear el mobiliari museogràfic amb el camí (fig. 5), reforçant així la idea de via vorejada de tombes (Beltrán de Heredia, 2003; Beltrán de Heredia, Roca, 2013).

MUHBA. Porta de Mar i Termes Portuàries

A l'interior d'un equipament municipal (Centre Cívic Pati Llimona-Regomir), es conserva part de la façana marítima de la ciutat romana, un gran llenç de la muralla amb torres, que data de finals del segle III, que conserva també una de les portes d'entrada i les termes portuàries extramurs (fig. 6). La porta, coneguda com la Porta de Mar, era on es pagaven els *portoria*, impostos sobre el transport terrestre o marítim de mercaderies i persones que arribaven a l'antiga *Barcino*.

Figura 6
Piscina de les
termes suburbanes
conservada a
l'interior del centre
de Porta de Mar i
Termes Portuàries.
[Fotografia: MUHBA]

L'espai va ser objecte d'un projecte de remodelació i la seva presentació museística es va dur a terme l'any 2012. En el nou espai, una petita mostra expositiva aborda aspectes relatius al comerç marítim i als productes que arribaven a la ciutat i entraven per la porta de mar durant l'època romana. També presenta una mirada diacrònica a la transformació d'aquest espai urbà des de l'edat mitjana fins a l'actualitat. Al centre arqueològic destaca, per la seva monumentalitat, el pany de muralla romana alliberat que es comunica visualment amb el que ja s'havia recuperat anys enrere, operació que permet visualitzar un gran llenç de la defensa romana de la ciutat que presenta un espectacular nivell de conservació.

MUHBA. *Domus* de Sant Honorat i *Domus* d'Avinyó

Sota l'actual edifici de la presidència de la Generalitat de Catalunya es localitzen les restes d'una important *domus* romana del segle IV dC, oberta al públic al 2010. Coneguda com la *domus* de Sant Honorat, conserva el *perystilum* i diverses estances, amb mosaics i pintures, situades al seu voltant. El plantejament museogràfic és similar al de la plaça del Rei, ja que l'espai està pensat com una continuació del mateix i el projecte arquitectònic va ser obra, igualment, de Josep Llinàs¹⁰ (Beltrán de Heredia, Roca, 2013). L'enclavament es localitza al cor del Call jueu de Barcelona i al jaciment també es poden contemplar testimonis d'altres èpoques, com sis grans sitges de l'alta edat mitjana (fig. 7).

10. Uns pocs metres separen el jaciment de Plaça del Rei de la *domus* de Sant Honorat.

Figura 7

Vista d'una de les sitges medievals conservades sobre de les estructures de la *domus* de sant Honorat.
[Fotografia: N. Miró-MUHBA]

Figura 8

Restes museïtzades de la *domus* d'Avinyó. Al centre es pot veure la pintura del sostre després de la restauració.
[Fotografia: O. Clavera-MUHBA]

La presentació al públic, relativa a les cases de les famílies benestants de *Barcino*, s'ha completat amb la incorporació al 2015 de les restes conservades de la *domus* d'Avinyó. Es tracta d'una *domus* del segle I de la que tot just resten part de 3 habitacions, però en la que destaquen els paviments

de mosaic i d'*opus sectile*, així com la decoració pictòrica conservada. La peça estrella està constituïda per la decoració d'un sostre figurat que ha estat restaurat i presentat *in situ*. El museu organitza visites temàtiques als dos centres, que es contextualitzen a l'epicentre de la plaça del Rei (fig. 8).

BIBLIOGRAFIA

- BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, J. 2001. "Un museo de yacimiento bajo la plaza del Rey de Barcelona". *Gestionando el cambio, el museo frente a los retos económicos y sociales (2-4 de julio de 2001)*. Actas de la conferencia general del ICMAH. Barcelona. pp. 87-90.
- BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, J. 2003. "El proyecto de musealización de la necrópolis de la plaza de Vila de Madrid (Barcelona) y su Centro de Interpretación". *II Congreso Internacional sobre Musealización de Yacimientos Arqueológicos (2002)*. Nuevos conceptos y estrategias de gestión y comunicación. Barcelona. pp. 153-159.
- BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, J. 2005. "¿Para qué conservar? Una reflexión en torno a la conservación y presentación de los restos arqueológicos del mercado de Santa Caterina en Barcelona". *III Congreso Internacional sobre Musealización de Yacimientos Arqueológicos. De la excavación al público. Procesos de decisión y creación de nuevos recursos (2004)*. Saragossa. pp. 44-51.
- BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, J. 2007. "Un proyecto de señalética del patrimonio arqueológico de Barcelona. El ejemplo de la ruta urbana de *Barcino*, la Barcelona romana". *IV Congreso Internacional sobre Musealización de Yacimientos Arqueológicos. Conservación y presentación de yacimientos en el medio rural. El impacto social en el territorio (2006)*. Santiago de Compostela. pp. 357-362.
- BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, J. 2008. "Preservar, presentar, conservar: museïtzar el patrimoni arqueològic. Present i futur del nostre passat". *Cota Zero. Revista d'Arqueologia i Ciència*. Vic. pp. 140-143.
- BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, J. 2010a. "Presentación y conservación ¿dos conceptos antagónicos?. Balance de presentación del yacimiento de Plaza del Rey". *V Congreso Internacional de musealización de yacimientos arqueológicos (2008)*. Cartagena. pp. 227- 237.
- BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, J. 2010b. "Pasado y presente en las ciudades vivas. El Patrimonio arqueológico en la ciudad de Barcelona: distintas opciones para su puesta en valor". *La ciudad dentro de la ciudad. La gestión y conservación del patrimonio arqueológico en ámbito urbano*. Universidad Olávide de Sevilla. Sevilla. pp. 231- 256.
- BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, J. 2014a. "La incorporación de la ciudad del pasado en la ciudad del presente: la musealización del patrimonio arqueológico en Barcelona". *Archeologia e citta, Riflessione sulla valorizzazione dei siti archeologici in aree urbane*, febrer, 2010. Roma. pp. 11-24.
- BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, J. 2014b. "Sous la Plaza del Rey à Barcelona". *Dossiers d'Archéologie*, núm. 363. pp. 82-85.
- BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, J. (en premsa). El conjunto arqueológico de la Plaza del Rey de Barcelona. De la tradición a la consolidación de un proyecto integral para explicar la ciudad romana". *La arqueología urbana en las ciudades de la Hispania romana*, març 2017. Consorcio de la Ciudad Monumental de Mérida-Instituto de Arqueología de Mérida. Mèrida.
- BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, J.; NICOLAU, A. 2000. "La revalorización del patrimonio arqueológico de Barcelona: El museo de historia de la ciudad". *I Congreso Internacional sobre Musealización de Yacimientos Arqueológicos. Ciudad, Arqueología y Desarrollo (2000)*. Alcalá de Henares. pp. 151-164.
- BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, J.; NICOLAU, A. 2002. "Barcellona: il museo di storia della città". *Nuova museologia*, 6. (Giugno 2002). Milà. pp. 29-30.
- BELTRÁN DE HEREDIA, J.; RASCÓN, S.; SÁNCHEZ, A. L. 2013. "Pasado, presente y futuro de la musealización de yacimientos arqueológicos en España". *VI Congreso Internacional de musealización de yacimientos arqueológicos (2010)*. Toledo. pp. 139-168.
- BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO, J.; ROCA I ALBERT, J. 2013. "Nuevos centros patrimoniales del Museo de Historia de Barcelona: la *domus* de Sant Honorat y la Vía Sepulcral romana de la Plaza de la Vila de Madrid. *VI Congreso Internacional de musealización de yacimientos arqueológicos (2010)*. Toledo. pp. 483-490.
- DURAN I SANPERE, A. 1963. "Una vía sepulcral romana en Barcelona". *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad IV*. Museu d'Història de la Ciudad de Barcelona. Barcelona. pp. 61-103.
- MUHBA, 2008. *Museu d'Història de Barcelona "el museu de la ciutat, mirall de Barcelona"*. Síntesi del Pla Estartègic del Museu. Ajuntament de Barcelona. Institut de cultura. Barcelona.
- NICOLAU I MARTÍ, A. 2005. "Excavar, exposar, conservar o reservar. Criterios técnicos para un proceso de decisión". *III Congreso Internacional sobre Musealización de Yacimientos Arqueológicos. De la excavación al público. Procesos de decisión y creación de nuevos recursos (2004)*. Saragossa. pp. 17-24.
- ROCA I ALBERT, J. 2017. "Reinventing the Museum of Barcelona. Reinventar el Museo de Barcelona. Urban history and cultural democracy / Historia urbana y democracia cultural". *CAMOC. Museums of cities Review*. ICOM. PP. 4-8.